

การทบทวนวรรณกรรมเรื่องความเหลื่อมล้ำในบริบทเมืองศูนย์กลาง

THE LITERATURE REVIEW OF URBAN INEQUALITY

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฐิติวัฒน์ นงนุช

E-mail: thitiwat.no@spu.ac.th

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐวุฒิ อัสวโกวิทวงศ์

E-mail: nattawut.us@spu.ac.th

อาจารย์ทงศักดิ์ รัตนสุคนธ์

E-mail: thanongsak.ra@spu.ac.th

อาจารย์ธีรบุลย์ ฉลองมณีรัตน์

E-mail: teeraboon.ch@spu.ac.th

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องความเหลื่อมล้ำในบริบทเมืองศูนย์กลาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและจัดหมวดหมู่งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำในบริบทเมืองศูนย์กลาง เพื่อหาช่องว่างของงานวิจัยที่ผ่านมา ข้อมูลการวิจัยได้จากการรวบรวมงานวิจัยในฐานข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จำนวน 542 เรื่อง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละที่ได้จากการวิเคราะห์ค่าความซ้ำของข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า งานวิจัยสามารถแบ่งออกเป็น 11 กลุ่ม ประกอบด้วย ด้านรายได้ ด้านการเข้าถึงปัจจัยการผลิตและโอกาสทางธุรกิจ ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านพื้นที่และภูมิศาสตร์กายภาพ ด้านการเข้าถึงบริการสาธารณะ ด้านโอกาสทางการศึกษา ด้านครอบครัวและชุมชน ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านสุขภาพและอนามัย ด้านการบริหารจัดการของรัฐ และด้านการรับข่าวสาร ทั้งนี้งานวิจัยที่มีเนื้อหากล่าวถึงความเหลื่อมล้ำโดยตรงมีจำนวนค่อนข้างน้อย และช่องว่างของการวิจัยที่ผ่านมาอยู่ที่ประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านรายได้ ด้านการรับข่าวสาร ด้านการบริหารจัดการของรัฐ และด้านโอกาสทางการศึกษา

คำสำคัญ : ทบทวนวรรณกรรม, ความเหลื่อมล้ำในบริบทเมืองศูนย์กลาง

ABSTRACT

This article is partial summary from the full research of urban inequality. The objective of this research was to collect and classify all linkage researches of urban inequality to identify the gap of inequality studying. Data collecting was relied on the 542 paper which published on the data base of The National Research Council of Thailand (NRCT) and The Thailand Research Fund (TRF). The data were analyze from the data repetition by percentage. This study has founded that the group of research divided into 11 typology of urban inequality group: income, opportunity to access, environment, geography, public access, education, community, safty, health, public administration, and data subscribe. The research gap of urban inequality has divided in 4 topics: income, data subscribe, public administration, and education research. In addition, the description study of urban inequality has few number of researches.

Keywords : Literature Review, Urban Inequality

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ได้รับการหยิบยกอย่างเด่นชัดในกลไกระดับชาติ กล่าวคือ “ในการประชุมคณะกรรมการปฏิรูป เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2553 นายณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ หนึ่งในกรรมการได้เปิดเผยว่า ที่ประชุมต้องการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม 5 ด้าน ได้แก่ รายได้ สิทธิ โอกาส อำนาจ ศักดิ์ศรี ทั้งนี้ข้อเสนอของคณะกรรมการปฏิรูปประเทศมี แนวทางกว้าง ๆ คือ การปฏิรูประบบคิดด้านการบริหารจัดการเศรษฐกิจในประเทศไทย โดยมีเป้าหมาย 4 ประการคือ 1.จัดสรรทรัพยากรได้อย่างเต็มที่ 2.ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด 3.บริหารเศรษฐกิจเจริญเติบโตต่อเนื่อง เกิดเสถียรภาพ 4.การกระจายการปันผลเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรม ซึ่งใน 4 ด้านนี้มีความสำคัญมาก อย่างไรก็ตาม เศรษฐกิจไทยมีภาวะการณ์ที่มีจุดอ่อนนั้น คือ การจัดสรรทรัพยากรเศรษฐกิจ เบื้องต้นต้องดำเนินการจัดสรรการใช้ทรัพยากรอย่างเต็มที่ แรงงานมีงานทำ ที่ดินมีการใช้เต็มที่ นักธุรกิจสามารถประกอบธุรกิจได้” (ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย, 2555) นอกจากนั้น ผลการศึกษาของคณะกรรมการปฏิรูป (2554) ได้ให้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำต่อบริบทของงานวิจัยฯ สำหรับเมืองศูนย์กลาง โดยสามารถจำแนกออกเป็น 4 ประเด็น ประกอบด้วย 1) ความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากร 2) ความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจและโอกาส 3) ความเหลื่อมล้ำทางสังคม และ 4) ความเหลื่อมล้ำทางอำนาจและการเมือง

อย่างไรก็ตาม ประเด็นการทำวิจัยเรื่องความเหลื่อมล้ำเป็นประเด็นที่หลายฝ่ายให้ความสำคัญ และทำการวิจัยอย่างแพร่หลาย นอกเหนือจากการเป็นประเด็นปัญหาระดับชาติ จากการรวบรวมงานวิจัยในฐานข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย พบว่างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องความเหลื่อมล้ำมีจำนวนมากถึง 542 เรื่อง ทั้งนี้ยังขาดการรวบรวมและจัดเป็นหมวดหมู่เพื่อหาช่องว่างของงานวิจัยที่ผ่านมา เพื่อให้สามารถสังเคราะห์และสรุปเป็นองค์ความรู้ในลำดับต่อไปได้อย่างเป็นระบบ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อรวบรวมและจัดเป็นหมวดหมู่งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำในบริบทเมืองศูนย์กลาง เพื่อหาช่องว่างของงานวิจัยที่ผ่านมา และนำไปสู่การสังเคราะห์และสรุปเป็นองค์ความรู้ในลำดับต่อไปได้อย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายเพื่อการปรับทัศนสถานภาพความรู้เพื่อค้นหาคำถามงานวิจัยเพื่อต่อยอดองค์ความรู้

3. กรอบความคิดในการศึกษา

การรวบรวมวรรณกรรมด้านความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางนั้นได้รวบรวมงานวิจัยจากฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาทำการจัดหมวดหมู่งานวิจัย เพื่อจำแนกงานวิจัยตามประเด็นการศึกษาและแสดงสถานะงานวิจัยในแต่ละประเด็นว่ามีจำนวนมากน้อยเพียงไร รวมถึงประเด็นที่ยังไม่มีการศึกษาและอาจจำเป็นต้องมีการศึกษาเพิ่มเติม ทั้งนี้ในการศึกษาความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางสามารถแบ่งกลุ่มงานวิจัยเป็น 2 ประเภท (กรอบที่ 1.1) ดังนี้

- การแบ่งกลุ่มตามด้านความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง ประกอบด้วย ด้านรายได้ ด้านการเข้าถึงปัจจัยการผลิตและโอกาสทางธุรกิจ ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านพื้นที่และภูมิศาสตร์กายภาพ ด้านการเข้าถึงบริการสาธารณะ ด้านโอกาสทางการศึกษา ด้านครอบครัวและชุมชน ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านสุขภาพและอนามัย ด้านการบริหารจัดการของรัฐ และด้านการรับข่าวสาร
- การแบ่งกลุ่มตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา ประกอบด้วย การวางแผน การประเมินผล การสำรวจและศึกษา การบริหารจัดการ การจัดทำข้อมูล และวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น ประวัติศาสตร์ และองค์ความรู้

กรอบที่ 1.1 การแบ่งกลุ่มและประเด็นที่ครอบคลุม

การแบ่งกลุ่มตามด้านความเหลื่อมล้ำ

1. รายได้ ประกอบด้วย การประกอบอาชีพ รายได้ ค่าใช้จ่าย หนี้สิน และการออม
2. การเข้าถึงปัจจัยการผลิตและโอกาสทางธุรกิจ ประกอบด้วย ความสามารถในการประกอบธุรกิจ การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ เศรษฐกิจชุมชน และคุณภาพแรงงาน
3. ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนและรถไฟฟ้า สาธารณูปโภค เช่น น้ำและไฟฟ้า พลังงาน สาธารณสมบัติ มลพิษ และสภาพแวดล้อม
4. พื้นที่และภูมิศาสตร์กายภาพ ประกอบด้วย ที่ดิน ที่อยู่อาศัย การกระจุกและกระจายตัวการตั้งถิ่นฐาน และผังเมือง
5. การเข้าถึงบริการสาธารณะ ประกอบด้วย บริการสาธารณสุข สวัสดิการ ขนส่งมวลชนและจราจร พื้นที่สาธารณะ และแหล่งท่องเที่ยว
6. โอกาสทางการศึกษา ประกอบด้วย การศึกษาต่อ การหาความรู้ และการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน
7. ครอบครัวและชุมชน ประกอบด้วย เด็กและสตรี เยาวชน วันรุ่น ผู้สูงอายุ วัฒนธรรม การปรับตัว และชุมชนแออัด

8. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ประกอบด้วย พฤติกรรมเสี่ยง อาชญากรรม ยาเสพติด อุบัติเหตุ และอุบัติเหตุ
9. สุขภาพและอนามัย ประกอบด้วย การดูแลสุขภาพ อาหารและน้ำ การเจ็บป่วย และการตรวจหาเชื้อ
10. การบริหารจัดการของรัฐ ประกอบด้วย การบริการของหน่วยงานรัฐ กฎหมาย และการมีส่วนร่วมทางการเมือง
11. การรับข่าวสาร ประกอบด้วย ความต้องการรับข่าวสาร การเปิดรับสื่อและทัศนคติและความพึงพอใจ ผ่านช่องทางการสื่อสารต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สื่อออนไลน์

การแบ่งกลุ่มตามวัตถุประสงค์

1. การวางแผน ประกอบด้วย การจัดทำนโยบาย การวางแผน และยุทธศาสตร์
2. การประเมินผล ประกอบด้วย การประเมินโครงการ การประเมินผลกระทบ และการติดตามตรวจสอบ
3. การสำรวจและศึกษา ประกอบด้วย การศึกษาสถานการณ์ การศึกษาความสัมพันธ์ และแบบจำลอง
4. การบริหารจัดการ ประกอบด้วย การจัดทำแนวทาง การจัดการ การพัฒนา และการมีส่วนร่วม
5. การจัดทำข้อมูล ประกอบด้วย การจัดทำฐานข้อมูล และการคาดประมาณ
6. อื่นๆ ประกอบด้วย ประวัติศาสตร์ และองค์ความรู้

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

4.1 กลุ่มตัวอย่าง คณะผู้วิจัยเลือกงานวิจัยในฐานข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จำนวน 542 เรื่อง ซึ่งถือเป็นข้อมูลงานวิจัยที่สามารถอ้างอิงได้จากหน่วยงานทางด้านวิจัยในระดับประเทศ

4.2 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา เมืองศูนย์กลางในความหมายของกรอบการวิจัยหมายถึง เมืองและพื้นที่ต่อเนื่องที่มีบทบาทเป็นศูนย์กลางหลัก ประกอบไปด้วยกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งเกิดจากการพัฒนาเมืองในบริบทของประเทศไทยที่ดำเนินการภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 3 เป็นต้นมา ได้เน้นให้เมืองมีบทบาทในฐานะแหล่งงานที่สำคัญ และเป็นฐานการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ โดยกำหนดบทบาทเมืองศูนย์กลางรองให้เชื่อมโยงกับการบริหารทรัพยากรในภูมิภาคอื่นๆ

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลงานวิจัยในฐานะข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องความเหลื่อมล้ำ จำนวน 542 เรื่อง

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ค่าสถิติการวัดค่าความซ้ำในรูปแบบสถิติค่าร้อยละ

5. สรุปผลการวิจัย

5.1 การจัดกลุ่มงานวิจัยเรื่องความเหลื่อมล้ำ พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับประเด็นความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพและอนามัย ด้านครอบครัวและชุมชนร้อยละ 17.9 และ 16.2 ตามลำดับ รองลงมาคือด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมร้อยละ 11.6 ด้านพื้นที่และภูมิศาสตร์กายภาพร้อยละ 9.4 และด้านการเข้าถึงบริการสาธารณะและด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินร้อยละ 8.1 เท่ากัน ส่วนด้านโอกาสทางการศึกษา ด้านการเข้าถึงปัจจัยการผลิตและโอกาสทางธุรกิจ ด้านการบริหารจัดการของรัฐ ด้านรายได้ และด้านการรับข่าวสารมีสัดส่วนลดหลั่นตามมาเป็นลำดับ ดังตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 จำนวนงานวิจัยตามประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง

	ประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง	จำนวนงานวิจัย (เรื่อง)	ร้อยละ
เศรษฐกิจ	รายได้	26	4.8
	การเข้าถึงปัจจัยการผลิตและโอกาสทางธุรกิจ	40	7.4
ทรัพยากร	ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	63	11.6
	พื้นที่และภูมิศาสตร์กายภาพ	51	9.4
สังคม	การเข้าถึงบริการสาธารณะ	44	8.1
	โอกาสทางการศึกษา	41	7.6
	ครอบครัวและชุมชน	88	16.2
	ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	44	8.1
	สุขภาพและอนามัย	97	17.9
การเมือง	การบริหารจัดการของรัฐ	36	6.6
	การรับข่าวสาร	12	2.2
	รวม	542	100.0

จากการจัดกลุ่มงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ในการศึกษาพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อการสำรวจและศึกษาร้อยละ 49.8 รองลงมาคือการศึกษาประเมินผลร้อยละ 21.6 การบริหารจัดการร้อยละ 18.6 การวางแผนร้อยละ 6.5 และการจัดทำข้อมูลมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 2.4 ส่วนวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น ประวัติศาสตร์และองค์ความรู้ร้อยละ 1.1 ดังตารางที่ 1.2

ตารางที่ 1.2 จำนวนงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา

ประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง	จำนวนงานวิจัย	ร้อยละ
การวางแผน	35	6.5
การประเมินผล	117	21.6
การสำรวจและศึกษา	270	49.8
การบริหารจัดการ	101	18.6
การจัดทำข้อมูล	13	2.4
อื่นๆ เช่น ประวัติศาสตร์ และองค์ความรู้	6	1.1
รวม	542	100.0

5.2 ผลการวิเคราะห์เพื่อค้นหาช่องว่างของการวิจัย ทำได้โดยการทำตารางไขว้ระหว่างประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางกับวัตถุประสงค์ในการศึกษา พบว่า การพิจารณาความเข้มข้นของจำนวนงานวิจัยจะกระจุกตัวอยู่ที่ 2 ส่วน ในส่วนแรกคือวัตถุประสงค์การศึกษาประเภทการสำรวจและการศึกษากับความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางด้านสุขภาพและอนามัย ด้านครอบครัวและชุมชน และด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งมีสัดส่วนของงานวิจัยเท่ากับร้อยละ 9.2 9.0 และ 5.5 ตามลำดับ รองลงมาคือวัตถุประสงค์การศึกษาประเภทการประเมินผลกับความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางด้านสุขภาพและอนามัยร้อยละ 5.7 และส่วนที่ 2 คือวัตถุประสงค์การศึกษาประเภทการสำรวจและการศึกษากับความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และการเข้าถึงปัจจัยการผลิตและโอกาสทางธุรกิจ ซึ่งมีสัดส่วนของงานวิจัยเท่ากับร้อยละ 4.8 และ 4.2 ตามลำดับ

6. อภิปรายผล

งานวิจัยด้านความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางที่รวบรวมได้ทั้งสิ้น 542 เรื่อง ซึ่งงานวิจัยทั้งหมดอยู่ในฐานข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โดยแบ่งงานวิจัยออกเป็น 11 กลุ่ม ประกอบด้วย ด้านรายได้ ด้านการเข้าถึงปัจจัยการผลิต และโอกาสทางธุรกิจ ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านพื้นที่และภูมิศาสตร์กายภาพ ด้านการเข้าถึงบริการสาธารณะ ด้านโอกาสทางการศึกษา ด้านครอบครัวและชุมชน ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านสุขภาพและอนามัย ด้านการบริหารจัดการของรัฐ และด้านการรับข่าวสาร ทั้งนี้ งานวิจัยที่มีเนื้อหากล่าวถึงความเหลื่อมล้ำโดยตรงมีจำนวนค่อนข้างน้อย ทั้งนี้ ช่องว่างของการวิจัยที่ผ่านมาอยู่ที่ประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านรายได้ ด้านการรับข่าวสาร ด้านการบริหารจัดการของรัฐ และด้านโอกาสทางการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์ประเภทการจัดทำข้อมูล และการวางแผน รวมถึงประเด็นความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางด้านการรับข่าวสารกับวัตถุประสงค์ประเภทบริหารจัดการ

7. ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากงานวิจัยที่นำมาทบทวนเกือบทั้งหมด พบว่ายังไม่ได้กล่าวถึงความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เท่าเทียมโดยตรง บางส่วนเป็นงานวิจัยที่นำเสนอปัญหาหรืออาการที่เกิดจากความเหลื่อมล้ำในระดับผลลัพธ์ (Outcome) เช่น การประกอบอาชีพเก็บขยะของผู้สูงอายุ การเปรียบเทียบการสร้างข้อได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจขนาดย่อมกับธุรกิจขนาดใหญ่ อิทธิพลของพฤติกรรมการเดินทางต่อมลพิษทางอากาศ ความคาดหวังของประชาชนต่อโครงการบ้านเอื้ออาทร หรือในระดับผลกระทบ (Impact) เช่น การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของชุมชนท้องถิ่นในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลอันเนื่องมาจากผลกระทบจากการตัดโครงข่ายถนนวงแหวนรอบนอกฝั่งตะวันตกของกรุงเทพมหานคร ดัชนีคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ปัญหาสังคมและสาธารณสุขของคนงานก่อสร้างในเขตกรุงเทพมหานคร และการสร้างสรรค์ประชาคมเมือง ด้วยเหตุนี้จึงยังมีช่องว่างในการทำการศึกษาระดับประเด็นเรื่องความเหลื่อมล้ำ (Inequality) ในมิติของค่านิยมที่ชัดเจนของความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลางที่เกี่ยวข้องกับคนจนเมือง ที่ว่าประเด็นอะไรหรือขอบเขตเท่าไรจึงเรียกว่าความเหลื่อมล้ำในเมืองศูนย์กลาง หรือการศึกษามิติเชิงโครงสร้างและความเชื่อมโยงด้านโครงสร้างที่ทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำ สอดคล้องกับกับความคิดของ สมชัย จิตสุชน (2558) ที่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกันระหว่างความเหลื่อมล้ำกับความยากจนและระบุว่าเกิดจากปัญหาเชิงโครงสร้างความยากจน และนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนของภาครัฐ หรือประเด็นเรื่องความยากจนที่เกิดจากทุนทรัพย์ (Monetary Poverty) ภายใต้การแข่งขันทางด้าน การเพิ่มอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ (GDP) ที่มี

เป้าหมายเฉพาะแต่เรื่องรายได้แต่เพียงอย่างเดียว และนำไปสู่กลไกของความเป็นทุนนิยมในระบบการค้า (สุริชัย หวันแก้ว, 2558)

8. เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการปฏิรูป. (2553) ปัญหาความเหลื่อมล้ำ. ที่มา: <http://politicalbase.in.th/index.php?title=คณะกรรมการปฏิรูปประเทศ>. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2559.
- ,-----, (2554) ข้อเสนอการปฏิรูปโครงสร้างอำนาจ. ที่มา: www.isranews.org/isranews/download/1397/25243/18.html. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2559.
- สมชัย จิตสุชน และคณะ. (2552) การลงทุนด้านสังคมภายใต้เงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการปรับตัวสู่สังคม-เศรษฐกิจฐานความรู้. ที่มา: www.tdri.or.th/research/social-investment. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2559.
- สุริชัย หวันแก้ว. (2558) ลดความเหลื่อมล้ำ ทางออกที่ต้องไปถึงของประชาธิปไตยไทย. ที่มา: www.healthstation.in.th/action/viewvideo/3420/. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2559.
- ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย. (2555) คณะกรรมการปฏิรูปประเทศ. ที่มา: <http://politicalbase.in.th/index.php?title=คณะกรรมการปฏิรูปประเทศ>. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2559.